

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
ORTA ASYA ALİMLERİNİN
İSLAM MEDENİYETİNE KATKILARI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM
THE CONTRIBUTIONS OF MUSLIM
SCHOLARS OF CENTRAL ASIA TO THE
ISLAMIC CIVILIZATION

10-12 EKİM 2018 BİŞKEK / KIRGIZİSTAN

10-12 OCTOBER 2018 BISHKEK / KYRGYZSTAN

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 303
Kongreler Dizisi: 40

Kyrgyz-Turkish Manas University Publications: 303
Conference Series: 40

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
ORTA ASYA ALİMLERİNİN
İSLAM MEDENİYETİNE KATKILARI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM
THE CONTRIBUTIONS OF MUSLIM
SCHOLARS OF CENTRAL ASIA TO THE
ISLAMIC CIVILIZATION

10-12 EKİM 2018 BİŞKEK / KIRGIZİSTAN

10-12 OCTOBER 2018 BISHKEK / KYRGYZSTAN

Editörler / Editors

Doç. Dr. Muhittin DÜZENLİ
Doç. Dr. Yusuf GÖKALP
Doç. Dr. Ali YÜKSEK

BISHKEK / BISHKEK 2019

МАТУРИДИНИН “ТАВИЛАТУ-Л-КУРАН” ЭМГЕГİNДЕ ХАДИС ТҮШҮНҮГҮ	1069
<i>Майрамбек Жусупов</i>	
ТАШКЕНТТИК МУХАДДИС АБУ САИД АЛ-ХАЙСАМ Б. КУЛАЙБ Б. СУРАЙЖАШ-ШАШИ АЛ БИНКЕ СИ (Ө. 335/946)	1081
<i>Сабыр Мураталиев</i>	

5. OTURUM / İBN SİNA SALONU

ORTA ASYA İSLÂM ÂLİMLERİNİN TASAVVUFÎ HADİS YORUMCULUĞUNA KATKILARI TASAVVUFÎ VE HİKEMÎ HADİS YORUMCULUĞUNU ÖNCÜSÜ HAKÎM ET-TİRMİZÎ	1091
<i>Dr. Öğretim Üyesi Ferhat GÖKÇE</i>	
MANAS DESTANINDA DİVAN-I HİKMET’TEN İZLER	1117
<i>Öskönbay ZUURİDİNOV</i>	
YUSUF HAS HACİB’İN KUTADGU BİLİĞ ADLI ESERİNDE ÜST YÖNETİCİLER (Lider Yöneticilik Açısında Bir İnceleme)	1127
<i>Şemseddin KOÇAK Rıdvan DEMİR</i>	
АЛИХАН ТӨРӨ САГУНИЙ ЖАНА АНЫН «ТАРИХИ МУХАММАДИЙ» АТТУУ ЭМГЕГІ	1137
<i>Шамшидин МАМАТКУЛОВ</i>	
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ - هو شخص الذي ما على وجه الأرض مثله	1147
<i>Yusupov Olimjon ISAKOVICH</i>	
THE GREAT TEACHER (MASTER) OF SIRAJIDDIN AL-USHI – ALAUDDIN USMANDI SAMARKANDI – IS A GREAT REPRESENTATIVE OF THE MOVAROUNNAHR KALAM SCHOOL	1153
<i>Otabek MUHAMMADIYEV</i>	

YUSUF HAS HACİB'İN KUTADGU BİLİĞ ADLI ESERİNDE ÜST YÖNETİCİLER (Lider Yöneticilik Açısında Bir İnceleme)

Şemseddin KOÇAK* Rıdvan DEMİR**

Özet

Kutadgu Bilig’de toplum; yöneticiler, halk ile yönetim arasındaki grup ve halk olmak üzere üç ana tabakaya ayrılır. Yöneticiler de, Tanrısal gücü doğrudan temsil edenler (hakan, bey), seçkin elit grup ve memurlar olmak üzere üç tabakadan oluşur. Seçkin elit grup; akıl, bilgi, yetenek ve yönetme liyakati ile yönetime gelmiş “vezir” gibi insanlardır. Kutadgu Bilig’de egemenlik hakkına ve yönetme yetkisine “hakan” sahiptir. Hakandan sonra, vezir, uluğ hacib, subaşı, saray nazırı, haznedar, kâtip, sefir ve diğer komutanlar gelir.

Vezir, hükümdar tarafından atanır ve yönetim ağının başında bulunur. Subaşı, uluğ hacib, haznedar, kâtip ve sefirler yönetimde piramit şeklinde yer alır ve yönetimde hükümdardan sonra gelen halkayı oluşturur. Kutadgu Bilig’de üst yönetimin, hükümdarın dışında on görev/meslek grubundan oluştuğu görülür. Bunlar; bey, vezir, kumandan, ulu hacib, kapıcı başı, elçi, kâtip, hazinedar, aşçıbaşı ve içkici başıdır.

Günümüz yönetim anlayışında, “lider yöneticilerin” sahip olması gereken özellikler, “kişisel” (fiziksel görünüm, zekâ, yüksek moral, iyi huy ve idealler) ve “mesleki özellikler” (deneyimli olmak ve yöneticilik eğitimine ilişkin nitelikler) olarak iki grupta incelenmektedir. Kutadgu Bilig’de üst yöneticilerin, lider yöneticilerin özellikleri olan “kişisel nitelikler” ile “mesleki özellikleri” taşıdıkları, dolayısıyla “lider yönetici” oldukları görülür.

Günümüzden 950 yıl önce yazılmış olan Kutadgu Bilig’de belirtilen “lider yönetici” özellikleri ve yönetim anlayışı bugün geçerliğini hala eksiksiz korumaktadır. Bunun yanında, lider yöneticiliğe eklenen herhangi bir özelliğin olmaması açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, Liderlik, Yönetim.

-
- Çukurova Üniversitesi, Öğr. Gör.
 - ** Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi.

SENIOR MANAGEMENTIES IN KUTADGU BILIG LITERARY WORK OF YUSUF HAS HACİB (A Review From The Point Of Leadership Management)

ABSTRACT

In Kutadgu Bilig, Society is separate as three class as a executives, the group between the folk and the executives and the folk. Executives are also separate as three class as a the direct representatives of divine power (hakan, bey), elite groups and civil servants. Elite group are people such as "vizier" who have been governed by reason, knowledge, ability and management loyalty. In Kutadgu Bilig, "Hakan" has the power of sovereignty and the power to govern. After the Hakan, there are vizier, ulug, hacib, subası, chamberlai, treasurer, clerk, ambassador and other commanders.

The vizier is appointed by the ruler and he is at the head of the administration network. The Subası, uluğ, hacib, treasurer, clerk and the ambassador are in the form of a pyramid in administration and form the ring which comes after the rule in the administration. . In Kutadgu Bilig, it is seen that the senior management is consisted of ten duties / professions other than the ruler. These; the vizier, the commander, the grand pilgrim, the doorman, the messenger, the clerk, the treasurer, the chef and the drinker.

In today's management understanding, features that "leader managers" should have are examined in two groups as personal (physical appearance, intelligence, high morale, good temperament and ideals) and Professional (Having experience and qualifications related to management education) characteristics.

The "leader-manager" characteristics and management mentality in Kutadgu Bilig, which was written 950 years ago, still maintain its validity today. In addition, it is also very important in terms of not having any features that are attached to the leader-manager.

Key Words: Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, Leadership, Management.

Giriş

840 Yılında kurulmuş olan Karahanlılar Devleti, 930 yılında İslamiyeti kabul edince, kendileriyle çağdaş Abbasi Devletindeki mevcut medreseleri de alırlar ve kısa zamanda Samerkant, Buhara, Taşkent, Balasagun, Yarkent, Kaşgar kentlerinde çok sayıda medrese kurarlar. Karahanlıların bilime önem vermeleri nedeniyle, sözü edilen kentler kültür merkezi haline gelir ve buralardan birçok bilim adamı yetişir. Kaşgarlı Mahmut ile Balasagunlu Yusuf da bunlar arasındadır. Balasagunlu Yusuf, Kutadgu Bilig adlı eserini 1068-1069 yılları arasında yazar ve Karahanlı hükümdarı Tavgaç Buğra Kara Han'a sunar. Han, eseri çok beğenir ve Yusuf'u "has hacib" liğe atar. Kutadgu Bilig, mesnevi şeklinde yazılmış olup, Türk İslam Medeniyetinin en önemli eseridir. Kutadgu Bilig, ideal devlet sisteminin ne olduğundan bahseden bir siyasetname-dir.

Kutadgu Bilig; kutluluk bilgisi, kutlu bilgelik, devlet yönetme bilgisi, saadet bilgisi, devlet olma ve devlet yönetme bilgisi, gibi anlamlarda kul-

lanılmaktadır. Kutadgu Bilig'e, kişileri her iki dünyada saadete alıştırma-ya yarayan bilgi de denebilir. Kutadgu Bilig, insana her iki dünyada mutlu ve kutlu olmanın bilgisini veren ve bunun yolların gösteren bir eserdir. Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig'i, insana her iki dünyada da kutlu olmak için lazım olan yolu göstermek amacı ile kaleme alır ve idealize edilmiş kişilerden oluşan bir devleti oluşturur. Kutadgu Bilig, ulaştığı her diyarda hüsn-ü kabul görür.

Yusuf Has Hacib, düzgün giyimli, uzun boylu, pürüzsüz bir fiziğe sahip erkek güzeli bir insandır. Güvenilir, dürüst, dindar, alçak gönüllü, soyu soppu temiz, zeki, çalışkan, çeşitli erdemlerle donanmış bir düşünür, bilgin, şair ve devlet adamıdır.

Yusuf Has Hacib'in idealize ettiği devletin amacı; insana her iki dünyada tam manasıyla kutlu olmak için gereken yolu göstermektir. Kutadgu Bilig'de, devletin yapısı, yapıyı oluşturan öğeler ve öğelerin toplumsal, ekonomik, siyasal ve yönetsel işlevleriyle ilgili konular derinlemesine işlenir.

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig'de, idealize ettiği devleti, üst yönetimde bulunan (10) meslek adamı; bey, vezir, kumandan, bitikçi, elçi, ulu hacib, kapıcıbaşı, hazinedar, aşçıbaşı ve içkicibaşından oluşturur. Bu meslek adamları, bireyleri her iki dünyada da mutlu etmekle görevli bir devlette görev alacaklarından, haiz olmaları gereken özellikler ayrı bir önem taşır. Yusuf Has Hacib, bu on meslek adamı ile "Beyler yükselir, düşmanın boynunu ezer, kendilerinin nam ve şöhretini yayar" der.

Yusuf Has Hacib, meslek adamlarının bu görevi yapabilmeleri için hangi özellikleri taşımaları gerektiğini ve nedenlerini açıklar. Diğer bir deyimle, düşmanın boynunu ezecek, kendilerinin nam ve şöhretini yaya-cak ve insanlara iki dünya mutluluğunu sağlayacak meslek adamlarının/üst yönetimde bulunan kişilerin farklı özelliklere (liderlik veya lider yöneticilik özelliklerine) sahip olmasını ima eder. Çünkü insanları iki dünyada mutlu edecek bir devleti klasik yönetim anlayışı ve klasik yöneticiler ile kurmak mümkün değildir.

Yönetici, örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için var olan örgüt yapısını ve prosedürü kullanan kişi iken lider, örgütün amaçlarını gerçekleştirmek ya da bu amaçları değiştirmek için yeni bir yapı ve prosedürü başlatan kişidir. Liderliğin ayırt edici özelliği, yeniliği ya da değişmeyi vurgulamasıdır. Yöneticiliğin belirgin işlevi ise, mevcut yapıyı korumasıdır. Değişim ile ilgilenen ya da hem göreve, hem de insana/insan ilişkilerine üst derecede önem veren yöneticiler, lider yönetici olurlar.

Liderler, kişisel (fiziksel görünüm, zeka, yüksek moral ve iyi idealler) ve mesleki (deneyimli olma, yöneticilik eğitimine ilişkin nitelikler) olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Fiziksel görünüm; boy, pos, ağırlık, görünüm gibi fiziksel/biyolojik özelliklerdir. Zeka; ileri görüşlülük, yaratıcı-

lık, açıklık, girişkenlik, etkili konuşma gibi özelliklerdir. Yüksek moral, iyi huy ve idealler; güvenilirlik, içtenlik, hak ve adalet ilkelerine bağlılık gibi özelliklerdir. Deneyimli olmak; ödüllendirme, kuralları işletme, bürokrasiye karşı savaş, projeleri destekleme, planları yorumlama, personeli özendirme, işbirliği yapma gibi özelliklerdir. Yöneticilik eğitimine ilişkin nitelikler ise; yönetimin doğuşu, gelişimi, yönetim kuramları, ilkeleri, süreçleri gibi konularda yöneticinin bilgi sahibi olmasıdır.

Kutadgu Bilig’de üst yönetimde yer alan yöneticilerin, lider yöneticilik özelliklerini araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmış olup, Kutadgu Bilig’de belirtilen on meslek adamının (bey, vezir, kumandan, bitikçi, elçi, ulu hacib, kapıcıbaşı, hazinekar, aşçıbaşı ve içkicibaşı) görevlerini yerine getirebilecek özellikleri/davranışları/yeterlikleri ile liderliğin kişisel ve mesleki özellikleri karşılaştırılarak, (ideal devleti kurup kuramama konusunda) bir yargıya varmaya çalışılmıştır. Bu meslek adamları ve nitelikleri aşağıda belirtilmiştir.

1) Bey: Küçük bir devletin veya toplumun başkanıdır. Bey, han veya kaanlığa, oradan da hakanlığa yükselir. ‘Beyin, asil bir soydan gelmesi, beyaz, güzel yüzlü, saç sakalı düzgün, güler yüzlü, orta boylu ve yakışıklı olmasının istenmesi,’ ‘fiziksel görünüm’ koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Bu durum, beylik makamına öncelikle fiziksel görünüm açısından önem verildiğini gösterir. Çünkü insanın dış görünüşü çevresindeki insanları ilk anda olumlu/olumsuz etkileyen bir özelliktir. İnsanları ki dünyada mutlu edecek devleti kuracak ve yönetecek insanın ‘zeki olması’ gerektiği birçok beyitte ifade edilmektedir. Özü sözü, kalbi doğru ve buna benzer ‘yüksek moral, iyi huy ve idealler’le ilgili birçok özellik birçok yerde vurgulanmaktadır. Bu özelliklere dayanılarak, Yusuf Has Hacib’e göre, beyin lider yönetici olabilmesi için, ‘kişisel özellikler’e sahip olması bir ön koşuldur, denebilir. Diğer yünden, beyin ‘adil olma, her türlü iyiliğe el uzatma, siyaset bilme, bilgili olma’, gibi niteliklere sahip olmasının istenmesi, ‘mesleki nitelikler’ olan ‘deneyimli olma ve yöneticilik eğitimine ilişkin özellikleri göstermesi gerektiği anlamına gelir ki, bu durum beyin lider yönetici olabilmesi için gerekli bir koşuldur. Bu özelliklere dayanılarak, beyin lider yönetici olabilmesi için ‘mesleki özellikler’e de sahip olması gerektiği söylenebilir. Dolayısıyla bey, ‘kişisel’ ve ‘mesleki’ özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

2) Vezir: Hükümdar adına devleti yöneten en yüksek derecedeki görevlidir. Vezirin, ‘soyu iyi, saç sakalı düzgün, yüzü güzel ve heybetli olmasının istenmesi,’ ‘fiziksel görünüm’ koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Vezirin ‘zeki olması’ koşulunun, birçok beyitte dile getirilmesi, lider yöneticiliğin ‘zeka’ koşulunun vezirde de istendiğini gös-

terir. Vezirin, 'dürüst ve temiz gönüllü olması' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, vezirin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden vezirin, 'iş vaktini bilmesi, her işin elinden gelmesi, hesap ve çeşitli yazılar bilmesi', gibi niteliklere sahip olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum vezirin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla vezir, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

3) Kumandan: Orduyu, bir askeri müfrezeyi idare eden büyük rütbeli zabıt. Kumandanın 'heybetli, saç sakalı düzgün olmasının istenmesi' 'fiziksel görünüm' koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Kumandanın 'zeki, uyanık, çok uyanık olması' koşulunun, birçok beyitte dile getirilmesi, lider yöneticiliğin 'zeka' koşulunun kumandanın da istendiğini gösterir. Kumandanın, 'söyledikleri doğru, halk arasında ileri gelen, seçkin, haysiyet sahibi, tatlı söz söylemesi, güler yüz göstermesi' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, kumandanın lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden kumandanın 'harp sanatını ayrıntılı olarak bilmesi ve uygulama yeteneğinin/becerisinin olmasının istenmesi', 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum kumandanın lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla kumandanın, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

4) Ulu Hacib: Hacib, Kutadgu Bilig'de hükümdarla halk arasında iletişimi sağlayan kişi. Hacibin 'boyu uygun, güzel, saç sakalı düzgün ve erkek sesli olmasının istenmesi', 'fiziksel görünüm' koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Ulu hacibin 'zeki, akıllı ve çok akıllı, aklının geniş olması' koşulunun, birçok beyitte dile getirilmesi, lider yöneticiliğin 'zeka' koşulunun ulu hacibden de istendiğini gösterir. Ulu hacibin, 'doğru, dürüst, beye sadakatle bağlı, vb.' nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, ulu hacibin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden ulu hacibin 'her türlü bilgiye sahip, bilgisi geniş ve ağzına gelen her sözü söylemez, sorulunca maruzatta bulunur' olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum ulu hacibin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla ulu hacib, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi

durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

5) Elçi: Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse. Elçinin, 'yüzü güzel, yakışıklı, saç sakalı düzgün, boy posça da insanlar arasında üstün olmasının istenmesi', 'fiziksel görünüm' koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Elçinin 'zeki, zekaya sahip, çok akıllı, akılda üstün kuvvetli bir hafızaya sahip olması' koşulunun, birçok beyitte dile getirilmesi, lider yöneticiliğin 'zeka' koşulunun elçiden de istendiğini gösterir. Elçinin, 'içten bağlı, dürüst, beyin kendisine inanmasını sağlama' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, elçinin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden elçinin 'her çeşit insanın sözünü anlamak, sözde usta, duyduğu sözleri sıkı tutmak' gibi özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum elçinin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla kumandanın, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

6) Kapıcıbaşı: Saray kapıcılarının amiri ve büyük zabiti; Osmanlı devlet örgütünde saray kapılarını bekleyen görevli sınıfı. Kapıcıbaşının 'kişisel özelliklerinde', 'fiziksel görünüm' ve 'zekadan' hiç söz edilmez. Söz edilmemesi, kapıcıbaşılık görevinde fiziksel görünümün zorunlu/gerekli bir koşul olmadığı anlamına da gelebilir. Fakat bu özelliğin bir koşul olarak aranmaması, lider yöneticiliğin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmez. Kapıcıbaşının, 'yumuşak ve tatlı sözlü, cömert, tabiatı mülayim, ekmeği bol, gönlü alçak, kendi çıkarını düşünmemek' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, kapıcıbaşının lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden kapıcıbaşının 'hizmeti canla benimsemiş, hizmetkarlara altın, gümüş ve ihsanlar toplamak, çalışanlarla ilgilenmek' gibi özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum kapıcıbaşının lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla kapıcıbaşının, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

7) Katip (bitigci): Sarayın harem dairesi yazı işlerini gören kalfa. Katibin 'kişisel özelliklerinde', 'fiziksel görünümünden' hiç söz edilmez. Söz edilmemesi, katiplik görevinde fiziksel görünümün zorunlu/gerekli bir koşul olmadığı anlamına da gelebilir. Fakat bu özelliğin bir koşul olarak aranmaması, lider yöneticiliğin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmez. Ka-

tibin 'akıllı olmasının' istenmesi, 'zeki olması' gerektiğini ve bu özelliğin de lider yöneticilik için gerekli bir koşul olduğunu anlatır. Katibin, 'itimat edilir, beylerin itimadını kazanmış, temiz tabiatlı, iyi sır saklayan bir kişi olması' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, katibin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden katibin 'bilgili, güzel yazıya ve üstün söz gücüne sahip, seçkin vb.' özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum katibin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla katibin, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

8) Hazinedar (agıçı): Kıymetli evani, eşya ve emvalin konulduğu yeri idare ve muhafazaya memur kişi. Hazinedarın 'kişisel özelliklerinde', 'fiziksel görünümünden' hiç söz edilmez. Söz edilmemesi, katiplik görevinde fiziksel görünümün zorunlu/gerekli bir koşul olmadığı anlamına da gelebilir. Fakat bu özelliğin bir koşul olarak aranmaması, lider yöneticiliğin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmez. Hazinedarın 'zeki, akıllı ve uyanık olmasının' istenmesi, 'zeki olması' gerektiğini ve bu özelliğin de lider yöneticilik için gerekli bir koşul olduğunu anlatır. Hazinedarın, 'çok doğru, dürüst, gözü tok, gönülden bağlı, nefesine hakim bir kişi olması' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, katibin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden katibin 'bilgili, her türlü kaydı bilmeli, usta bir muhasebeci olmalı, cömert olmamalı' özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum hazinedarın lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla hazinedar, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

9) Aşçıbaşı (çaşnigir): Beyin yemeklerini hazırlamakla, sevdiği yemekleri yapmakla ve yemekleri vaktinde beye vermekle görevli olan saray hizmetlisi. Aşçıbaşının, 'yüzünün güzel, saçı sakalı düzgün, yakışıklı olması, göze temiz görünmesi', 'fiziksel görünüm' koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. Aşçıbaşının 'akıllı olmalıdır' koşulunun, dile getirilmesi, lider yöneticiliğin 'zeka' koşulunun aşçıbaşından da istendiğini gösterir. Aşçıbaşının, 'mükemmel ve temiz ruhlu, çok doğru dürüst, vefakar' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, elçinin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden aşçıbaşının 'deneyimli, bilgili, işine içten bağlı, emektar, çok eski olması' gibi özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellik-

ler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum elçinin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla aşçıbaşı, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

10) İçkicibaşı (şarapdar): Beyin yanında bulunan ve onun her içtiği sıvı şeyin tadına bakan ve bunları hazırlayan, beyin zehirlenme ihtimaline karşı tadararak ona ikram eden görevli kişi. İçkicibaşının, güzel yüzlü, zarif hareketli, sakalsız ve temiz, sakilerinin da aynı özellikleri taşıyan kişiler olmasının istenmesi', 'fiziksel görünüm' koşullarının liderlik için gerekli olduğunu dile getirir. İçkicibaşının 'akıllı ve aklının doğru olmasının istenmesi' koşulunun, dile getirilmesi, lider yöneticiliğin 'zeka' koşulunun içkicibaşından da istendiğini gösterir. İçkicibaşının, 'öz kardeşi veya uzun yıllar sınanmış, nefesine hakim, güvenilir, seçkin' gibi nitelikleri taşıması gerektiği ise, 'yüksek moral, iyi huy ve idealler' koşulunun istendiğini anlatır. Diğer bir deyimle, elçinin lider yönetici olabilmesi için 'kişisel özellikler'e sahip olması bir koşuldur, denebilir. Diğer yönden içkicibaşının 'deneyimli, bilgili, işine içten bağlı, emektar, çok eski olması' gibi özellikleri olmasının istenmesi, 'mesleki özellikler'e sahip olması gerektiği anlamına gelir ki, bu durum elçinin lider yönetici olması için gerekli bir koşuldur. Dolayısıyla içkicibaşı, 'kişisel' ve 'mesleki' özellikler yönünden, lider yöneticilik özelliklerini gösterebilmesi durumunda, insanları iki dünyada mutlu edecek devleti kurmak için kendisinden beklenen görevleri yerine getirebilir, denebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, adları belirtilen on meslek adamı; bey, vezir, kumandan, katib, elçi, ulu hacib, kapıcıbaşı, hazinekar, aşçıbaşı ve içkicibaşının, lider yöneticilik için istenilen özellikleri/yeterlikleri göstermeleri halinde, Kutadgu Bilig'de idealize edilen, insanları iki dünyada mutlu edebilecek bir devletin kurulabileceği söylenebilir.

Kaynakça

- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul, 1993.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul, 2002.
- Arat, Reşit Rahmeti. "Kutadgu Bilig ve Türklük Bilgisi", *Türk Kültürü Kutadgu Bilig* Sayısı, Sayı 98, Ankara, 1970. s. 70-90.
- Aydın, Mustafa. *Eğitimde Denetimsel Davranış*. Ankara, 1984.
- Baltacı, Cahid. *İslam Medeniyeti Tarihi*, İstanbul, 2005.

- Çağatay, Saaadet. “Kutadgu Bilig’de Öğdülmiş”. *Türk Kültürü Kutadgu Bilig Sayısı*, Sayı 98, Ankara, 1970, s. 95–111.
- Efil, İsmail. *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul, 2009.
- Erdoğan, İrfan. *Eğitim ve Okul Yönetimi*. Alfa Yayınları, İstanbul, 2010.
- Garih, Üzeyir. *Yönetim İlkeleri*. İstanbul, 2007.
- Gülensoy, Tuncer. “Kutadgu Bilig’den Hikmetler”. *Türk Kültürü Kutadgu Bilig Sayısı*, Sayı 98, Ankara, 1970. s. 157–173.
- Karamanlıoğlu, Ali F. “Kutadgu Bilig’in Diline ve Adına Dair”. *Türk Kültürü Kutadgu Bilig Sayısı*, Sayı 98, Ankara, 1970. s. 127–131.
- Kaya, Yahya Kemal. *Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye’deki Uygulama*. Ankara, 1996.
- Küken, Gülnihal. *Orta Çağda Eğitim Felsefesi*, İstanbul, 2001.
- Merçil, Erdoğan. *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara, 1993.
- Öztürk, Cemil (Editör). *Türk Tarihi ve Kültürü*, Ankara, 2005.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1971.
- Silahdaroğlu, Fikri. *Günümüz Türkçesi İle Kutadgu Bilig Uyarlaması*. Yusuf Has Hacib. Ankara, 1996.
- TDK. *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1974.
- TDK. *Güncel Türkçe Sözlük*. Ankara, 2013.
- TDK. *Tarih Terimleri Sözlüğü*. Ankara, 1974.
- Ülkütaşır, M. Şakir. “Yusuf Has Hacip ve Kutadgu Bilig Üzerine Küçük Bir Araştırma”. *Türk Kültürü Kutadgu Bilig Sayısı*, Sayı 98, Ankara, 1970. s. 91–94.
- Yurdaydın, Hüseyin. *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1988.
- Yusuf Has Hacib. *Kutadgu Bilig*. Çeviren: Reşit Rahmeti Arat. İstanbul, 2008.